

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Digitální učební materiál

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0802
Název projektu	Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo a název šablony klíčové aktivity	III/2 – Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Příjemce podpory	Gymnázium, Jevíčko, A. K. Vitáka 452

Název DUMu	Nestacionární magnetické pole
Název dokumentu	VY_32_INOVACE_16_11
Pořadí DUMu v sadě	11
Vedoucí skupiny/sady	Mgr. Petr Mikulášek
Datum vytvoření	3. 5. 2013
Jméno autora	Mgr. Alena Luňáčková
e-mailový kontakt na autora	lunackova@gymjev.cz
Ročník studia	3.
Předmět nebo tematická oblast	Fyzika
Výstižný popis způsobu využití materiálu ve výuce	Materiál pro přípravu na profilovou část maturitní zkoušky z fyziky Inovace: mezipředmětové vztahy s matematikou, využití ICT, mediální techniky.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

NESTACIONÁRNÍ MAGNETICKÉ POLE

Elektromagnetická indukce, magnetický indukční tok, Faradayův zákon elektromagnetické indukce, indukovaný proud, vlastní indukce, přechodný děj.

Pro **nestacionární magnetické pole** je charakteristické, že se jeho magnetická indukce s časem **mění**. Zdrojem může být:

- nepohybující se vodič s časově proměnným proudem,
- pohybující se vodič s proudem (konstantním nebo proměnným),
- pohybující se permanentní magnet nebo elektromagnet.

Děje v NMP charakterizuje **změna magnetického indukčního toku** $\Delta\phi$, která může nastat změnou magnetické indukce B , nebo změnou plochy závitu. Magnetický indukční tok je definován vztahem $\phi = B \cdot S$. Jednotkou magnetického indukčního toku je weber – Wb.

Časovou změnu indukčního toku vyjádříme vztahem $\frac{\Delta\phi}{\Delta t}$.

$\Delta\phi > 0$ ...zvětšuje-li se indukční tok,

$\Delta\phi < 0$ ...zmenšuje-li se indukční tok.

Mezi elektrickým a magnetickým polem existuje těsná spojitost, která se projevuje při **elektromagnetické indukci**, kdy ve vodiči vzniká indukované elektrické pole.

Pro indukované elektromotorické napětí platí **Faradayův zákon elektromagnetické indukce**

$$U_i = -\frac{\Delta\phi}{\Delta t}.$$

Na vodiči je indukované elektromotorické napětí a uzavřeným elektrickým obvodem prochází **indukovaný proud**.

Indukovaný proud svými účinky působí proti změně, která ho vyvolala – **Lenzův zákon**.

Mění se magnetické pole proudu ve vodiči je příčinou **vlastní indukce**. Tento jev závisí na vlastnostech vodiče, kterou označujeme jako **indukčnost L**. Jednotkou je henry – H.

Indukčnost cívky závisí na její konstrukci a pro magnetický indukční tok cívku platí $\phi = LI$.

Elektromotorické napětí indukované v cívce při vlastní indukci je $U_i = -L \frac{\Delta I}{\Delta t}$.

Přechodný děj vyjadřuje, jak se cívka chová při připojení a odpojení elektrického proudu. Při tomto ději se proud v obvodu s cívku zvětšuje **pomaleji** než v obvodu bez cívky. Příčinou je vznik indukovaného napětí, které má opačnou polaritu, než je napětí zdroje.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pro energii magnetického pole platí vztah $E_m = \frac{1}{2} \phi I = \frac{1}{2} LI^2$. Platí pouze pro cívku bez feromagnetického jádra.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Příklady:

1. Kruhová smyčka o poloměru 10cm je umístěna v homogenním magnetickém poli o indukci $B = 1,2\text{T}$. Vypočtete magnetický indukční tok cívkou, jestliže rovina smyčky a) je kolmá k vektoru magnetické indukce, b) svírá s vektorem magnetické indukce úhel $\alpha = 30^\circ$.

$$\Phi = BS \cos 0^\circ = BS = B\pi r^2 = 3,8 \cdot 10^{-2} \text{Wb}, b) \Phi = BS \cos 60^\circ = B\pi r^2 \cos 60^\circ = 1,9 \cdot 10^{-2} \text{Wb}$$

2. Mezi póly elektromagnetu je homogenní magnetické pole o indukci $B = 0,8\text{T}$. Jaké elektromotorické napětí se indukuje ve vodiči délky $l = 15\text{cm}$, který je kolmý k vektoru magnetické indukce a pohybuje se rychlostí $v = 0,5\text{ms}^{-1}$ ve směru kolmém k B i ke své délce?

$$U_i = Blv \sin \alpha = Blv \sin 90^\circ = Blv = 0,06\text{V}$$

3. Určete indukčnost cívky, která má průřez $S = 1,5 \cdot 10^{-3}\text{m}^2$, délku $l = 0,7\text{m}$ a počet závitů $N = 300$, je-li relativní permeabilita jádra $\mu_r = 5000$.

$$\left(U_i = -L \frac{\Delta I}{\Delta t} = -N \frac{BS}{\Delta t} \Rightarrow L = \frac{NBS}{\Delta I}, B = \mu_0 \mu_r \frac{N\Delta I}{l} \Rightarrow L = \frac{\mu_0 \mu_r N^2 S}{l} = 1,2\text{H} \right)$$

4. Cívka s 400 závitů má délku 10cm a střední průřez 3cm^2 . Indukčnost cívky s jádrem je $0,7\text{H}$. Určete relativní permeabilitu jádra.

$$\left(B = \mu_0 \mu_r \frac{NI}{l} \Rightarrow \mu_r = \frac{Bl}{\mu_0 NI}, U_i = -L \frac{\Delta I}{\Delta t} = -N \frac{BS}{\Delta t} \Rightarrow \Delta I = I = \frac{NBS}{L}, \mu_r = \frac{LI}{\mu_0 N^2 S} = 1160 \right)$$

5. Určete indukčnost toroidu (prstence) s jádrem, je-li počet závitů $N = 900$, střední průměr toroidu $d = 18\text{cm}$ a proud, který prochází vinutím, $I = 1,5\text{A}$. Relativní permeabilita jádra $\mu_r = 1100$, průřez toroidu $S = 20\text{cm}^2$.

$$\left(U_i = -L \frac{\Delta I}{\Delta t} = -N \frac{BS}{\Delta t} \Rightarrow L = \frac{NBS}{\Delta I} = \frac{\mu_0 \mu_r N^2 S}{l} = \frac{\mu_0 \mu_r N^2 S}{\pi d} \doteq 4\text{H} \right)$$

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

6. Vypočtete energii magnetického pole cívky, jejíž indukčnost $L = 50mH$, prochází-li cívkou proud $I = 1A$.

$$\left(E_m = \frac{1}{2} LI^2 = 25 \cdot 10^{-3} J \right)$$

7. Jaký proud prochází tlumivkou o indukčnosti $L = 4H$, má-li magnetické pole tlumivky energii $E_m = 100J$?

$$\left(E_m = \frac{1}{2} LI^2 \Rightarrow I = \sqrt{\frac{2E_m}{L}} = 7A \right)$$

8. Kolik závitů má cívka délky $1m$, průřezu $8cm^2$, jestliže se v ní rovnoměrnou změnou proudu o $10A$ za $1s$ indukuje napětí $0,015V$ a je-li cívka bez jádra ?

$$\left(U_i = N \frac{B_0 S}{\Delta t} \Rightarrow B_0 = \frac{U_i \Delta t}{NS} = \mu_0 \frac{N \Delta I}{l} \Rightarrow N = \sqrt{\frac{U_i \Delta t l}{S \mu_0 \Delta I}} = 1222 \right)$$

9. V homogenním magnetickém poli o magnetické indukci $0,5T$ se kolmo k indukčním čárám pohybuje rychlostí $4ms^{-1}$ přímý vodič délky $0,5m$. Určete velikost indukovaného napětí na koncích vodiče. Určete proud procházející obvodem, je-li odpor obvodu 2Ω , a sílu, která působí na pohybující se vodič.

$$\left(U_i = E_i l = \frac{F_m}{e} \cdot l = \frac{Bevl}{e} = Blv = 1V, I = \frac{U_i}{R} = 0,5A, F_m = BI l = 0,125N \right)$$

10. Jaká je energie magnetického pole cívky o průměru $d = 5cm$, délce $l = 40cm$, která má $N = 8000$ závitů a protéká jí proud $3mA$?

$$\left(E_m = \frac{1}{2} LI^2 = \frac{1}{2} NBSI = \frac{1}{8} N^2 I^2 \mu_0 \pi \frac{d^2}{l} = 1,78 \cdot 10^{-6} J \right)$$

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Seznam použité literatury a pramenů:

- Lepil,O.- Šedivý,P.: Elektřina a magnetismus. Prometheus, Praha 2000. 342s. ISBN 978-80-7196-202-1.
- Lepil,O.- Bednařík,M.- Široká,M.: Fyzika. Sbíрка úloh pro střední školy. Prometheus, Olomouc 1995. 269s.ISBN 80-7196-048-9.
- Kružík,M.: Sbíрка úloh z fyziky. Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha 1984. 335s. ISBN 14-117-84.

Materiál je určen pro bezplatné užívání pro potřebu výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.
Dílo smí být šířeno pod licencí CC BY – SA.